

Ігор Толок,

кандидат педагогічних наук
ORCID ID 0000-0001-6309-9608

Юрій Супрунов,

кандидат історичних наук
ORCID ID 0000-0001-9569-6204

Військовий інститут Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ У ВВНЗ США ТА ОКРЕМИХ КРАЇН НАТО

У статті розглянуто досвід підготовки військових фахівців тактичного рівня для збройних сил США та окремих країн НАТО в контексті його можливого використання при подальшому реформуванні військової освіти України. Розглянуті варіанти організації підготовки офіцерів тактичного рівня у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Проведено аналіз комплексу факторів організації та забезпечення навчально-виховного процесу у ВВНЗ. Доведено, що попри стандартизацію різних сфер воєнної діяльності країн НАТО, провідні країни альянсу зберегли основні унікальні національні особливості власних систем військової освіти. Матеріали статті є результатом продовження досліджень, які проводились за планом науково-дослідної роботи "Тенденції та перспективи інноваційного розвитку системи військової освіти" (НДР "Перспектива-ВО").

Ключові слова: збройні сили, система військової освіти, науково-педагогічна система ВВНЗ, освітньо-кваліфікаційний рівень, навчальний план, академічна програма, військова спеціалізація, досвід підготовки офіцерів.

Постановка проблеми. Система військової освіти (СВО) України з 1991 року пройшла етапи створення, становлення та розвитку, завдання та зміст яких відповідали Державним програмам будівництва (реформування, розвитку) Збройних Сил України. Цей процес через невизначеність воєнно-політичного курсу країни був не простий, часом характеризувався внутрішньою суперечливістю, що проявлялось у неодноразовій зміні підходів до структури і чисельності СВО, схем підготовки та освітньо-кваліфікаційних рівнів військових фахівців.

В той же час були збережені наукові школи вітчизняних ВВНЗ, напрацьовано досвід адаптації національної СВО до складних умов функціонування (невизначеності середньострокових перспектив, обмеження бази замовлення військових фахівців, мінімізації витрат на їхню підготовку, впровадження окремих елементів досвіду західних СВО тощо).

За поглядами фахівців західної військової школи СВО України даного періоду "перебувала у перехідному стані між Сходом і Заходом, потребувала радикальних реформ, капітальної переробки навчальних планів щодо підготовки військових фахівців для виконання завдань в умовах воєнних загроз "пост-холодної війни" (Post-Cold War) у складі багатонаціональних коаліційних сил чи операцій НАТО. Одночасне використання у СВО України

стандартів радянських часів і НАТО визначало системне напруження і продовження нераціонального витрачання ресурсів" [6].

Негативні зміни воєнно-політичної обстановки навколо України з 2014 року, вирішення Збройними Силами України завдань із захисту незалежності і територіальної цілісності держави зумовили прийняття нової редакції Воєнної доктрини України (24.09.2015), в якій визначені завдання щодо "створення умов для відновлення територіальної цілісності держави, її суверенітету і недоторканості в межах державного кордону України"; ... "реформування Збройних Сил України з метою досягнення оперативної і технічної сумісності зі збройними силами держав – членів НАТО" з відповідними завданнями їх кадрового забезпечення системою військової освіти [1]. Це визначило конкретні зміни змісту і практичної направленості навчання військових фахівців, оперативне врахування бойового досвіду та досвіду бойової підготовки військ. В той же час система підготовки військових фахівців тактичного рівня (ТР) в своїй основі (структура, освітньо-кваліфікаційні рівні, терміни навчання, основний зміст навчальних планів) залишається на рівні 2012 – 2014 років.

В контексті нормативно визначених євроатлантичних прагнень України є актуальним подальше вивчення СВО країн НАТО, у т. ч. рівня їх уніфікації / збереження унікальності національної військової школи, аналіз досвіду підготовки військових фахівців ТР в контексті функціонування науково-педагогічних систем ВВНЗ для його врахування в ході подальшого реформування СВО України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню систем військової освіти країн НАТО присвячено достатньо багато наукових праць вітчизняних та іноземних науковців. Серед них наукові праці Нещадима М.І., Приходька Ю.І., Ягупова В.В., Агапова Т.П., Бойка О.В., Челпанова О.С., Руснака І.С., Телелима В.М., Філоненка Г.П., Зельницького А.М., Прохорова О.А., Черниха Ю.О., Богунова С.О., Капосльоза Г.В., Стрелецького А., Ожгихина В., Руминова Д., Ломжева Л., Кернасовського Ю., Петерсона М.

Разом із тим, слід зазначити, що недостатню увагу приділено узагальненню сучасного досвіду західних систем військової освіти у їх порівнянні (рівню їх уніфікації), визначенню площини, в якій забезпечується досягнення сумісності випускників для збройних сил (ЗС) альянсу, узагальненню комплексу факторів організації та забезпечення навчально-виховного процесу, притаманних науково-педагогічним системам окремих ВВНЗ, що забезпечують ефективну підготовку військових фахівців, частина публікацій має здебільшого описовий характер і відноситься до попередніх періодів розвитку СВО країн НАТО.

Метою статті є проведення аналізу особливостей досвіду підготовки військових фахівців ТР у ВВНЗ ЗС США та окремих країн НАТО в контексті його можливого використання при подальшому реформуванні військової освіти України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є принципи об'єктивності, науковості і системності, а також загальнонаукові і спеціальні методи. Аналітичний метод дозволив провести поєднання аналізу офіційної інформації та наукових праць, метод системного підходу забезпечив дослідження структури національних систем військової освіти (СВО) визначених країн у їх порівнянні. Їх поєднання дозволило комплексно підійти до дослідження систем підготовки військових фахівців ТР, синтезувати їх загальні складові та виділити характерні риси науково-педагогічних систем окремих ВВНЗ, дійти до обґрунтованих висновків.

Виклад основного матеріалу. Автори для стислої ілюстрації аналітичного матеріалу, що був використаний для формулювання висновків дослідження, обмежуються СВО США, Великої Британії, Польщі, приділяючи основну увагу підготовці офіцерів ТР у ВВНЗ ЗС визначених країн, лише окреслюючи інші форми підготовки офіцерського складу.

1. Найбільш універсальною є СВО США, яка забезпечує офіцерськими кадрами другі за чисельністю і найбільш потужні ЗС у світі, а також готує значну кількість офіцерських кадрів для інших країн НАТО та дружніх країн за програмою навчання іноземного військового персоналу IMET (International Military Education & Training).

Система підготовки офіцерів ТР для ЗС США включає три основні складові.

1. Підготовка офіцерів у ВВНЗ ЗС:

для отримання первинного офіцерського звання:

в академіях видів ЗС з подальшою спеціалізацією у школах родів військ (сил) і служб (що забезпечує 25 % усіх потреб ЗС у офіцерах ТР);

в офіцерських кандидатських школах (для військовослужбовців, що не мають офіцерських звань, але мають чи отримують вищу освіту) (13 %);

для подальшого навчання (перепідготовки):

у спеціалізованих офіцерських школах та спеціалізованих міжвузівських коледжах;

у навчальних центрах видів ЗС;

в інституті заочного навчання офіцерів Міністерства оборони США.

2. Підготовка офіцерів резерву на курсах позавійськової підготовки офіцерів резерву – ROTC (Reserve Officers Training Corps) (480 годин на протязі 4-х років) при більш як 620 цивільних університетах і коледжах (із підпорядкуванням курсів на базі цих ВНЗ видам ЗС: 300 – Армії, 200 – ВПС, 65 – ВМС, 60 – Корпусу морської піхоти) з присвоєнням первинного офіцерського звання другий лейтенант резерву (з наступним проходженням служби у військах – 2 роки та в резерві – 4 роки) чи другий лейтенант (з наступним проходженням служби у військах – 3 роки та в резерві – 3 роки) (48 % потреб ЗС).

3. Прямий прийом на військову службу (на офіцерські посади) цивільних фахівців (лікарів, юристів, наукових співробітників, капеланів тощо з подальшою підготовкою в навчальних центрах (12 % потреб ЗС).

Також має місце відбір офіцерів з національної гвардії та резерву (2 % потреб ЗС) [4, 23-24].

Основну роль у підготовці офіцерів ТР відіграють чотири академії видів ЗС: Армії США (US Military Academy); Військово-повітряних сил (US Air Force Academy); Військово-морських сил (US Naval Academy), яка готує також офіцерів Корпусу морської піхоти; Берегової охорони (US Coast Guard Academy). До цих академій за умовами навчання та повсякденної діяльності можна віднести також Американську торгову морську академію (академію федеральної служби – US Merchant Marine Academy), що випускає офіцерів, які забезпечують морські перевезення військовим транспортом.

Хоча перші чотири ВВНЗ готують лише 25 відсотків офіцерів ТР (з диференціацією по видам ЗС), але саме їх випускники мають беззаперечний пріоритет у службовій кар'єрі, стають елітою як ЗС США та інших країн, так і видатними державними діячами. В той же час підготовка кадетів (її академічна програма без військової спеціалізації) саме в цих ВВНЗ має найбільше спільних рис з підготовкою курсантів у ВВНЗ ЗС України і тому являє найбільший інтерес.

Проведений аналіз підготовки офіцерських кадрів у видових академіях ЗС США дозволив виділити її основні особливості.

1. У видових академіях проводиться лише базова підготовка офіцерів ТР виключно до освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКР) бакалавра за чисельними бакалаврськими програмами загальнодержавного (федерального) переліку цивільних спеціальностей з присвоєнням первинного офіцерського звання "другий лейтенант" (в ВМС – ен-сайд, категорія 0-1) наказами міністрів видів ЗС США. Термін навчання – 4 роки (47 місяців).

2. Професійний відбір вступників, з урахуванням високої престижності ВВНЗ, є багатоступеневим, розпочинається за рік до вступу, передбачає участь в системі відбору державних діячів різних гілок влади, забезпечує конкурс вступників до 10 – 14 чол. на місце. Результати тестів і вступних екзаменів у ВВНЗ дають лише додаткову інформацію про кандидата. Найважливішим показником є успішність у середній школі (на підготовчих курсах – для військовослужбовців). Довідки про вивчені предмети та отримані оцінки, а також характеристики висилаються в академію безпосередньо школою. Така практика знижує суб'єктивність при зарахуванні кандидата.

3. Обсяг набору кадетів до конкретного ВВНЗ перевищує плановий випуск офіцерів в середньому на 20 відсотків, що визначає значний відсів кадетів впродовж навчання (переважно на молодших курсах) і відповідну жорстку конкуренцію. На протязі тривалого часу в основних видових академіях підтримується відносно постійна чисельність кадетів (4000 – 4400 чол.), зміни у поточних потребах видів ЗС США в офіцерах ТР регулюються за рахунок можливостей інших форм підготовки офіцерів тактичного рівня, які були розглянуті вище. Так, чисельність кадетів US Military Academy на

початок 2017 / 2018 навчального року складала 4120 осіб (3423 юнака / 83%, 697 дівчат / 17%) [8].

4. Навчальний план кадета – це сукупність основних програм, які інтегровано реалізуються на протязі 4 років навчання через обов'язкові та вибіркові курси, поза навчальні та інші заходи:

академічної (загальноосвітньої, The Academic Program);

військової (The Military Program) та деяких інших (залежно від виду збройних сил, наприклад в академії ВПС – початкової льотної підготовки);

фізичного розвитку (The Physical Program);

програми розвитку характеру.

Обсяг військових дисциплін не перевищує 15 % навчального часу (переважно практичне і самостійне навчання), програма військової підготовки (крім курсу військового лідерства) реалізується поза межами семестрів (академічної програми), переважно влітку в навчальних центрах.

5. В академічному штаті (науково-педагогічний склад кафедр) близько 75 % складають офіцери, до 80 % яких після 3 – 4 років служби у ВВНЗ проходять ротацию у війська. Старший науково-педагогічний склад кафедр є поєднанням військових і цивільних осіб, які досягли академічного звання професора (професора академії) або асоційованого професора (доцента) в своїх відповідних дисциплінах, пропонують академічний досвід і забезпечують безперервність і наступність навчальних програм (традицій науково-педагогічної школи) через їх довгострокові призначення.

6. Аналіз проходження служби керівного складу усіх без винятку видових академій свідчить про його ретельний відбір з найбільш досвідчених офіцерів певного виду збройних сил з багатим досвідом участі у військових кампаніях по усьому світі.

7. Навчально-матеріальна база видових академій є унікальною навіть у порівнянні з кращими університетами країни, займає значні площі (академія Армії США Вест-Пойнт – 6507 га; академія ВПС в Колорадо-Спрингс – більше 7 тис. га і т.д.). Спортивна база академій включає об'єкти олімпійського класу. Потужні медичні центри академій забезпечують найвищий рівень медичного обслуговування постійного і змінного складу та надають послуги населенню регіонів. Обсяги фінансування окремого ВВНЗ складають сотні млн. доларів на рік, наприклад для US Air Force Academy – 250 млн. доларів у 2017 р. (не враховуючи фінансування 10 окремої авіаційної бази). Окремі об'єкти є визначними пам'ятками історії і культури США, об'єктами національного і міжнародного туризму [8; 9].

8. Навчальний процес в академіях органічно пов'язаний з участю кадетів у науковій роботі, що забезпечується функціонуванням у видових академіях десятків потужних наукових центрів відомчого та федерального рівнів (наприклад в US Military Academy 20 навчально-дослідницьких центрів та 10 центрів підвищення кваліфікації і реалізації програм) [8].

9. Організація навчально-виховного процесу у ВВНЗ передбачає напружений режим навчання та повсякденної діяльності. Важливу роль в

його підтримці відіграють командири батальйонів та рот кадетів – батальйонні та ротні тактичні офіцери спільно з сержантами (більшість з них мають бойовий досвід), які є прямими і безпосередніми командирами змінного складу, відповідають за створення та підтримку командного клімату, що сприяє індивідуальному та колективному розвитку досконалості у всіх програмних областях, контролюють індивідуальний розвиток кожного кадета в академічних, військових, фізичних та морально-етичних вимірах. Майбутні офіцери в повсякденній діяльності керуються "Кодексами честі", які були розроблені при створенні ВВНЗ і жорстко регламентують їх поведінку з можливістю оцінки і покарання за участі комітету честі навчальної бригади кадетів (навчального крила тощо).

10. Випускники видових академій отримують вищу цивільну освіту за ОКР бакалавра та певну кваліфікацію: інженер у галузі комп'ютерних технологій, інженер-механік тощо. Акредитацію бакалаврських програм в кожному ВВНЗ забезпечують 5 – 6 організацій: від регіональних (за групами штатів) до федеральної комісії з акредитації інженерних спеціальностей (АВЕТ), Хімічного товариства США (ACS) тощо [8; 9].

11. Контракт випускників академій передбачає 5 років служби в збройних силах та 3 роки в резерві. Перед призначенням на посаду вони обов'язково проходять курс спеціалізації в школах родів військ (сил) і служб відповідного виду збройних сил залежно від обраного військового фаху. Наприклад для Армії США – це Центр родів військ Армії США (USACAC) у складі 17 воєнних шкіл і центрів, серед яких: центр і школа військ протиповітряної оборони, центр і школа бронетанкових військ, центр і школа армійської авіації, школа хімічної служби, центр і школа польової артилерії, піхотний центр і школа, центр і школа військової розвідки, центр і школа військ зв'язку тощо.

Після засвоєння відповідного курсу спеціалізації (16 – 19 тижнів, з окремих спеціальностей до 6 – 8 місяців, льотний склад – до року) вчорашні кадети – другі лейтенанти отримують базову підготовку офіцера ТР (Basic Officer Leadership Course, BOLC) за визначеним для них профілем у відповідній ланці "взвод — рота — батальйон": "офіцер піхоти" (Infantry Officer); "офіцер бронетанкових військ" (Armor Officer); "офіцер зенітної артилерії" (Air Defense Artillery Officer) і т. д [4, 23–24].

12. Подальша професійна підготовка офіцерів жорстко пов'язана з порядком проходження військової служби, наявністю певного військового звання, посади, з якістю атестації та з урахуванням перспективності офіцера. Протягом перших 10 років служби у молодших офіцерів у званні до капітана включно є можливість пройти курси підвищення кваліфікації (12 – 38 тижнів) в школах родів військ та спеціалізованих офіцерських школах.

13. Командування ЗС США також заохочує офіцерів удосконалювати рівень цивільної освіти. Так, офіцери, які мають вислугу понад двох років, можуть заочно навчатися в цивільних вузах з метою отримання (підвищення) наукового ступеня, а офіцери з вислугою більше 10 років — на стаціонарі.

Аналіз біографій офіцерів видових академій свідчить про те, що більшість з них отримала 1 – 2 наукових ступеня магістра саме в цивільних університетах впродовж служби.

14. Система підготовки офіцерів ТР для ЗС США має і свої недоліки, серед яких власним командуванням і науковцями визначаються:

недостатня мотивація до продовження служби понад перший контракт, особливо з активізацією військових операцій ЗС США в Афганістані, Іраку, країнах Африки. Так, з 2004 року виник і став збільшуватися дефіцит бойових льотчиків. Генерал Девід Гольдфейн, керівник кадрової служби ВПС США, визнав, що "швидкість звільнення пілотів бойової авіації його просто бентежить і, безумовно, загрожує національній безпеці Сполучених Штатів. Станом на початок 2018 р. з 3495 штатних посад льотчиків вакантними залишались 723 посади. Офіцери, відслуживши 5–10 років, відмовляються продовжувати контракт і йдуть в цивільні авіакомпанії". В Армії США вакантними були 30 % офіцерських посад ТР, укомплектованість офіцерів резерву (категорії лейтенант – капітан) склала 5,5 тис. чол. при потребі у 18,5 тис. чол. [3, 10-11];

надмірна елітарність виховання випускників видових академій, особливо US Military Academy, мотивація на досягнення переваги в кожному завданні на протязі навчання, що обумовлює певні проблеми організації роботи в команді у віддаленій перспективі [11];

неповна вирішеність проблеми забезпечення військової дисципліни у ВВНЗ. Так в US Military Academy (за умови "відсіву" 15-20 % кадетів за час навчання) правопорушення є навіть у сфері статевих відносин, причому їх кількість в 2016/2017 навчальному році склала 50 у порівнянні з 2015/2016 – 26. Про це 07.02.18 повідомила агенція Associated Press з посиланням на ще не опубліковану щорічну доповідь про стан військової дисципліни у трьох видових академіях США.

II. Система підготовки офіцерів ТР для ЗС Великої Британії.

Структура СВО Великої Британії значною мірою визначається історичними традиціями кожного з видів ЗС. Підготовка офіцерів в теперішній час поділяється на кадрових офіцерів та офіцерів короткотермінової служби. Основним джерелом комплектування ЗС кадровим офіцерським складом є видів ВВНЗ. Частина кадрових офіцерів набирають із числа випускників цивільних ВНЗ, які закінчили курси у відповідних військових училищах або школах родів військ та служб. Офіцери короткотермінової служби укладають контракти на термін до трьох років з можливістю продовжити його до восьми років.

Основним середнім ВВНЗ сухопутних військ є Сандхерстське військове училище (випускає 1200 офіцерів кадрової та короткотермінової служби – 70 % потреб ЗС), яке здійснює початкову військово-професійну підготовку офіцерів і не дає вищої освіти. В училищі навчаються:

юнаки та дівчата із середньою освітою віком від 17,5 до 20 років, які уклали контракти за два роки до закінчення середнього навчального закладу і займались в системі позавійськової підготовки молоді;

військовослужбовці віком до 25 років;

випускники цивільних ВНЗ віком до 25 років, які пройшли двомісячну підготовку у військовому училищі в період навчання в університеті (за два роки до його закінчення), отримали тимчасове військове звання "лейтенант" та повернулись до військового училища офіцерами-слухачами для проходження військово-професійної підготовки [7].

Навчання у військовому училищі розділено на два етапи: базовий терміном до 44 тижнів; додаткові курси різної тривалості залежно від обраної спеціальності. Навчальна програма містить переважно загальновійськову та гуманітарну складові. Випускники у первинному офіцерському званні другий лейтенант розподіляються на курси спеціалізації в навчальні центри (школи) родів військ та служб тривалістю від кількох тижнів до кількох місяців. Деякі офіцери технічних спеціальностей, які не мають вищої освіти, направляються до цивільних ВНЗ або до Шрівенгемського військово-наукового коледжу.

Навчальні заклади ВПС комплектуються в основному кандидатами, які пройшли первинну льотну підготовку в авіаційному кадетському корпусі – добровільну організацію, призначену для навчання кадетів віком від 13 до 20 років теоретичним основам авіації, а також початковій льотній підготовці. Відібраних кандидатів направляють до навчального центру загальновійськової та спеціальної підготовки авіаційного коледжу в м. Крануелл, який є основним навчальним закладом, що забезпечує ВПС льотним та інженерним складом. Ті кандидати, яких відібрали для здобуття вищої освіти, зараховуються до відповідних цивільних ВНЗ за замовленням міністерства оборони.

Підготовка кадрових офіцерів ТР ВМС з усіх спеціальностей починається в Королівському військово-морському коледжі (м. Дартмут). Чисельність змінного складу – 450 курсантів. Перший рік навчання – загальна морська підготовка. Другий – стажування на бойових кораблях на офіцерських посадах зі складанням екзамену і присвоєнням тимчасового звання "молодший лейтенант". Третій (для молодших лейтенантів стройової та адміністративної служб) – загальноосвітня підготовка у Королівському військово-морському коледжі. Четвертий заключний рік – підготовка в навчальних центрах ВМС з присвоєнням постійного військового звання "молодший лейтенант". Третій і четвертий рік (для молодших лейтенантів технічних служб) – загальноосвітня і технічна підготовка у Військово-морському інженерному коледжі (м. Плімут) за ОКР бакалавра з присвоєнням військового звання "лейтенант" [2, 36–46].

III. Система підготовки офіцерів ТР для ЗС Польщі, яка об'єктивно має найбільше спільних рис з СВО України, включає три основні складові.

1. Підготовка військових фахівців у ВВНЗ:

за військовими напрямами (спеціальностями) за ОКР бакалавра (переважно командного складу ТР);

за військовими напрямами (спеціальностями) за ОКР магістра (переважно для підготовки офіцерів з технічних напрямів);

за цивільними напрямами (військовими спеціальностями) за ОКР магістра (переважно для підготовки офіцерів з окремих технічних напрямів).

2. Послідовна підготовка військових фахівців спочатку у цивільному ВНЗ за ОКР бакалавра з подальшою підготовкою у ВВНЗ за військовими спеціальностями ОКР магістра для підготовки офіцерів, на посади, які вимагають наявності відповідного ОКР (аналог схеми підготовки офіцерів "4 роки студент, 1 рік курсант" в Україні). В основному, застосовується для підготовки офіцерів логістики, озброєння і військової техніки тощо).

3. Підготовка майбутніх військових фахівців у цивільних ВНЗ:

за цивільними напрямами (спеціальностями) за ОКР бакалавра з проходженням навчальних курсів у офіцерських школах (центрах);

за цивільними напрямами (спеціальностями) за ОКР магістра (переважно для підготовки офіцерів з технічних напрямів) з подальшим проходженням офіцерських курсів у ВВНЗ (стосується вузької групи спеціальностей – право, військові лікарі, фармакологія, теологія тощо).

З чотирьох ВВНЗ ЗС Польщі, які готують офіцерів ТР, найбільший інтерес викликає досвід Військової технічної академії імені Ярослава Домбровського (ВТА) – потужного міжвидового ВВНЗ, на який припадає практично половина державного замовлення ЗС (решта – на три видових ВВНЗ), яке не є дуже значним (понад 280 з 520 у 2015 р., 280 з 534 у 2016 р.) [5, 203–205]. У СВО ЗС Польщі для забезпечення потужного науково-педагогічного потенціалу академії (90 професорів, 90 докторів і 420 кандидатів наук) та необхідної сучасної навчально-матеріальної бази не стали створювати військовий навчальний підрозділ у складі потужного цивільного університету, а навпаки, створили потужну військову академію (військово-цивільний технічний університет) для підготовки як військових (20 %), так і цивільних (80 %) фахівців. В академії на семи факультетах та в інституті оптоелектроніки курсанти навчаються за 11, а студенти за 22 напрямами, що забезпечує цивільними кадрами не тільки інженерний корпус країни, але й державну службу, переважно у таких напрямах, як національна безпека, інженерія безпеки, криптологія і кібербезпека, авіація і космонавтика тощо, чому сприяє науково-педагогічна система і загальний порядок саме ВВНЗ [10].

Висновки. Проведений аналіз свідчить про достатньо високий рівень підготовки офіцерських кадрів ТР у ВВНЗ ЗС США і, до певної міри, у ВВНЗ окремих країн НАТО. На його основі необхідно зазначити, що попри стандартизацію різних сфер воєнної діяльності країн НАТО, провідні країни альянсу зберегли основні унікальні національні особливості власних систем військової освіти. Це, в першу чергу, стосується США, ФРН, Великої Британії, Франції, Польщі тощо. Підготовка офіцерів має цілісний,

безперервний і прагматичний характер. В її основі лежить принцип "вчити тому, що офіцеру потрібно на наступній посаді".

Основними площинами, в яких забезпечується досягнення сумісності випускників збройних сил країн НАТО є:

реалізація програм міжнародного співробітництва у галузі військової освіти, обмін науково-педагогічними працівниками, а також курсантами (кадетами, слухачами) під час їх навчання між ВВНЗ країн НАТО;

використання в навчальному процесі нормативних документів альянсу (штабних процедур), спільних зразків озброєння і військової техніки тощо;

навчання офіцерів у коаліційних ВВНЗ та навчальних центрах Командування з трансформації об'єднаних збройних сил НАТО;

реалізація системи заходів бойової підготовки ЗС країн НАТО.

В контексті запозичення досвіду зарубіжних СВО необхідно визначити, що позитивні фактори організації освітнього процесу найбільш повно спрацьовують тільки в комплексі різних факторів, серед яких:

система підготовки офіцерських кадрів ТР в кожній з визначених країн є цілісною в комплексі усіх її складових;

належна ефективність підготовки фахівців забезпечується значними обсягами фінансування та матеріально-технічного забезпечення;

основні показники СВО, досвід якої доцільно брати до уваги, повинні відповідати завданням, чисельності, технологічному рівню Збройних Сил України, які на даний час є одними з найбільших в Європі;

при проведенні заходів реформування є необхідним збереження спадкоємності, історичних традицій національної СВО і взагалі вищої освіти кожної з країн, врахування ментальності населення тощо.

Важливе значення має геополітичне положення країни, її участь в певному воєнно-політичному альянсі. Так, з урахуванням геополітичного положення США (територія яких знаходиться у віддаленому воєнно-географічному районі відносно традиційних театрів воєнних дій), ступенева підготовка офіцерських кадрів ТР виключно на визначені первинні посади є достатньою для кадрового забезпечення для умов як мирного, так, напевно, і воєнного часу. Для багатьох країн в умовах мобілізаційного розгортання / воєнного часу ступенева система підготовки офіцерських кадрів, яка не передбачає підготовку до певного спектру первинних і наступних посад тактичного рівня, в умовах їх прискореної "ротації" може ускладнити кадрове забезпечення збройних сил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.09.2015 "Про нову редакцію Воєнної доктрини України" № 555/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.

2. Богунов С. О. Основи організації та функціонування системи військової освіти Великобританії: аналітичний огляд / С.О. Богунов, О.Б. Черних, Ю.О. Черних // Військова освіта : зб. наук. праць. – 2017. – № 2 (36). – С. 35–48.

3. Ломжев Л. Проблемы комплектования ВС США и усилия руководства Пентагона по их преодолению / Л. Ломжев // Зарубежное военное обозрение. – 2005. - №5. С. 9–14.
4. Стрелецкий А. Система подготовки офицерских кадров в США / А. Стрелецкий // Зарубежное военное обозрение. – 2006. - №11. С. 20–27.
5. Черних Ю. О. Аналіз сучасного стану системи військової освіти Республіки Польща: досвід для України / О.Б. Черних, О.О. Мітягін, Ю.О. Черних // Військова освіта : зб. наук. праць. – 2017. – № 1 (35). – С. 200–208.
6. Marybeth Peterson Ulrich. Ukraine's Military between East and West. The U.S. and Russia: Regional Security Issues and Interests. GlobalSecurity.org, June 2007 [Electronic Resource]. – Mode of Access: http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2007/ssi_ulrich.htm.
7. Royal Military College Sandhurst [Electronic Resource]. – Mode of Access: https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Military_College,_Sandhurst.
8. United States Military Academy [Electronic Resource]. – Mode of Access: <https://www.usma.edu/SitePages/Home.aspx/>.
9. United States Air Force Academy [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.usafa.af.mil>.
10. Wojskowa Akademia Techniczna (Military University of Technology, WAT). [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.wat.edu.pl/>.
11. William J. Astore. How America's Broken Service Academies Create a Broken Military, August 18, 2015 [Electronic Resource]. – Mode of Access: <https://www.thenation.com/article/how-americas-broken-service-academies-create-a-broken-military/>.

REFERENCES

1. Ukaz Prezidenta Ukrainy "Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 02.09.2015 "Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy" № 555/2015 [Decree of the President of Ukraine "On Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine on September 2, 2015: "On a New Version of the Military Doctrine of Ukraine"] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>. (in Ukrainian).
2. Bohunov, S. O. (2017). Osnovy orhanizatsii ta funktsionuvannia systemy viiskovoi osvity Velykobrytanii: analitychnyi ohliad [Basis of organization and functioning of military educational system in Great Britain: analytical overview]. Viiskova osvita : zb. nauk. prats., № 2 (36), S. 35–48. (in Ukrainian).
3. Lomzhev, L. (2005). Problemyi komplektovaniya VS SShA i usiliya rukovodstva Pentagona po ih preodoleniyu [Recruitment problems in Armed Forces of USA and the efforts of the Pentagon authorities on their overcoming]/Zarubezhnoe voennoe obozrenie, #5, S. 9–14. (in Russian).
4. Streletskiy, A. (2006). Sistema podgotovki ofiterskikh kadrov v SShA [Officers educational system in USA]. Zarubezhnoe voennoe obozrenie, #11. S. 20–27. (in Russian).
5. Chernykh, Yu. O. (2017). Analiz suchasnoho stanu systemy viiskovoi osvity Respubliki Polshcha: dosvid dlia Ukrainy [Analysis of current status of military educational system in Poland: experience for Ukraine]. Viiskova osvita : zb. nauk. prats, № 1 (35),– S. 200–208. (in Ukrainian).
6. Marybeth Peterson Ulrich. Ukraine's Military between East and West. The U.S. and Russia: Regional Security Issues and Interests. GlobalSecurity.org, June 2007 [Electronic Resource]. – Node of Access: http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2007/ssi_ulrich.htm.
7. United States Military Academy [Electronic Resource]. – Mode of Access: <https://www.usma.edu/SitePages/Home.aspx/>.

8. United States Air Force Academy [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.usafa.af.mil>.
9. Royal Military College Sandhurst [Electronic Resource]. – Mode of Access: https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Military_College,_Sandhurst.
10. The General Tadeusz Kosciuszko Military Academy of Land Forces Wrocław – Poland. [Electronic Resource]. – Mode of Access: http://www.army-academy.ro/iMAF/Sites/doc/Institution_WROCLAW.pdf.
11. Wojskowa Akademia Techniczna (Military University of Technology, WAT). – [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.wat.edu.pl/>.

РЕЗЮМЕ

Игорь Толок,
кандидат педагогических наук
Юрий Супрунов,
кандидат исторических наук
Военный институт Киевского национального
университета имени Тараса Шевченко

Особенности подготовки военных специалистов тактического уровня в ВВУЗах США и отдельных стран НАТО

В статье рассмотрен опыт подготовки военных специалистов тактического уровня для вооруженных сил США и отдельных стран НАТО в контексте его возможного использования в ходе дальнейшего реформирования военного образования Украины. Рассмотрены варианты организации подготовки офицеров тактического уровня в высших военных учебных заведениях (ВВУЗах). Проведен анализ комплекса факторов организации и обеспечения учебно-воспитательного процесса ВВУЗа. Доказано, что несмотря на стандартизацию различных сфер военной деятельности НАТО, ведущие страны альянса сохранили основные уникальные национальные особенности собственных систем военного образования. Материалы статьи являются результатом продолжения исследований, которые проводились по плану научно-исследовательской работы "Тенденции и перспективы инновационного развития системы военного образования" (НИР "Перспектива-ВО»).

Ключевые слова: вооруженные силы, система военного образования, научно-педагогическая система ВВУЗа, образовательно-квалификационный уровень, учебный план, академическая программа, военная специализация, опыт подготовки офицеров.

SUMMARY

Ihor Tolok,
PhD (pedagogical sciences),
Yuriy Suprunov,
PhD (historical sciences),
Military institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Peculiarities of the training process of military specialists of a tactical level for the US Armed Forces and the Armed Forces of separate NATO-countries

Introduction. *The article addresses the experience obtained in the training process of military specialists of a tactical level for the US Armed Forces and the Armed Forces of separate NATO-countries in the context of its assumable implementation for further reforms of military education in Ukraine. Possible ways of organizing the training of officers of a tactical level have*

been addressed in this article with the presentation of further details of the training process within the framework of a higher military educational establishment (HMEE).

Purpose. *The analyses of various factors in the process of organizing and providing the educational-training process within the framework of HMEE that assure the necessary effectiveness of the training process of military specialists, including the presentation of the educational plans of their training.*

Methods of research. *The method of analysis and synthesis and the method of expert evaluations are used.*

Results *It has been proven that despite the standardization process in the various fields of military activity of NATO-countries, the prominent members of the Alliance have managed to maintain their unique national peculiarities within their systems of military education. In this context countries like the USA, Germany, Great Britain, France, Poland etc., should be mentioned in the first place.*

Conclusion. *The basic fields of activity that provide the achievement of cohesiveness by the graduates from the Armed Forces of NATO-countries are the following:*

The implementation of the programs of international cooperation in the field of military education, the exchange scientific and pedagogical employees, with the inclusion of cadets (attendees) in the course of their studying at the higher military educational establishments of the NATO-countries

The active usage of the normative documents (staff procedures) of the Alliance, the usage of common examples of military hardware and equipment in the process of studying;

The education of officers at the higher military educational establishments of the coalition and at the training centers of the Allied Command Transformations;

The implementation of the system of measures of combat training used by the NATO Armed Forces.

In the context of obtaining experience concerning the foreign systems of military education it has been determined that the positive factors of organizing the educational process turned out to be most effective and efficient only when implemented as a complex of various factors, among which are the following:

The training system of officers of a tactical level in every of the mentioned countries is cohesive and whole in terms of all of its components;

The appropriate effectiveness of training of specialists is assured by means of significant financing and the material-technical assurance of the educational process;

In the course of implementing the reforms, it is both important and necessary to maintain the continuity of historical traditions of the national military education system, as well as to pay attention to the mentality of the population etc.

Key words: *armed forces, military education system, scientific-pedagogical system of a higher military educational establishment, educational-qualification level, studying plan, academic program, military specialization, officers' training experience.*